

การพัฒนากลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

THE STRATEGIC DEVELOPMENT FOR THE ADMINISTRATION STUDENT CARE AND SUPPORT OPERATIONAL SYSTEM FOR PRIMARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF BASIC EDUCATION COMMISSION IN THE NORTHEAST

สุริณี วัฒนศรีทานัง*, ชิณพนธ์ ศรีจันทร์, พิมพอร สดเอี่ยม

Surinee Wattanasritanang*, Chissanapong Sonchan, Pim-On Sod-lum

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เลย์ ประเทศไทย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Loei, Thailand

*Corresponding author E-mail: Surinee.wat@loe1.go.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็น สร้างและตรวจสอบกลยุทธ์ ประเมินกลยุทธ์ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ระยะที่ 2 สร้างและตรวจสอบกลยุทธ์ ได้แก่ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก จัดทำร่างกลยุทธ์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ คำถามในการสนทนากลุ่ม และตรวจสอบกลยุทธ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินกลยุทธ์ ระยะที่ 3 ประเมินกลยุทธ์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินกลยุทธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.72) สภาพที่คาดหวังของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.375 (PNIModified = 0.375) 2) กลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก ประกอบด้วย 2.1) พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก 2.2) ส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน 2.3) พัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ และ 2.4) ปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง 17 กลยุทธ์รอง 34 วิธีดำเนินการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) กลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์, ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Abstract

This study aimed to examine the current conditions, desired conditions, and needs of the student care and support system; to develop and validate strategic approaches; and to evaluate strategies under the Office of Primary Educational Service Areas in Northeastern Thailand. A mixed-methods research design was employed in three phases. In phase 1, the current and desired conditions and needs were assessed. The quantitative sample comprised 400 personnel using a structured questionnaire, while qualitative data were collected from 15 key informants through semi-structured interviews. Phase 2, strategic development and validation, was conducted through SWOT analysis, followed by drafting strategic plans. The validation process involved nine experts participating in focus group discussions and completing strategic assessment forms. In Phase 3, the developed strategies were evaluated by 12 experts using a strategic evaluation tool. The research findings revealed that: 1) The current condition of the student ($\bar{X} = 2.93$, $SD = 0.72$), while the desired condition was rated high. The overall Modified Priority Needs Index (PNI Modified = 0.375. 2) Four core strategies were developed 2.1) Integration and linkage of internal and external student support systems 2.2) Capacity building for personnel and strengthening collaborative networks for sustainability 2.3) Development of data systems and network partnerships for coherence and 2.4) Structural enhancement and network expansion for comprehensive student care These strategies encompassed 17 sub-strategies and 34 implementation methods, all of which were assessed as highly appropriate. Moreover, and 3) The strategies demonstrated high feasibility and utility, indicating strong potential for practical implementation across educational service areas.

Keywords: Strategies, Student Care and Support System, Primary Educational Service Area Office

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเข้ารับบริการการศึกษาของประชาชน ได้แก่ มาตรา 50 (4) บุคคลมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและ

หลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวทางจัดการศึกษายังให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษาซึ่งเรื่องที่กำหนดให้ดำเนินการ คือ เรื่องความรู้และทักษะการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23 ข้อ 5) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ในการดูแลช่วยเหลือเด็กและครอบครัวให้อยู่ในสภาพที่มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่ดี ได้รับการดูแลให้มีพัฒนาการตามวัย และเด็กทุกคนต้องมีหลักประกันความปลอดภัยได้รับความคุ้มครองจากผู้เกี่ยวข้อง ทั้งเด็กที่ประสบปัญหาและเด็กที่ไม่ประสบปัญหา โดยการปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (มาตรา 22) ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์มาใช้ในการป้องกันและพัฒนาปัญหา อีกทั้งมีการประสานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลที่อยู่ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้ค่านิยมและรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากอดีต จากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน กลายเป็น “ต่างคนต่างอยู่” มีการแข่งขัน แข่งแย่ง เอารอดเอาเปรียบ และให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากขึ้น ชุมชนและครอบครัวที่เคยเหนียวแน่นลดลง มีโอกาสเกิดความเครียด วิดกกังวล เหน็ดเหนื่อย และรู้สึกโดดเดี่ยวขาดความสุขเช่นที่เคยเป็นมา เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันเผชิญปัญหาสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตน ทั้งจากการหมกมุ่นในเกมส์ การชิงชังผิดกฎหมาย การใช้ความรุนแรง มีเพศสัมพันธ์เร็ว สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ใช้สารเสพติด และขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทั้งหมดนี้ทำให้พฤติกรรมแตกต่างจากอดีต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) สอดคล้องกับ ยูนิเซฟ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันเบอร์เน็ต ปัญหาสุขภาพจิตเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญด้านสุขภาพที่สามารถพบได้ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใดโดยเฉพาะในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นที่ยังไม่สามารถสื่อสารความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองออกมาได้อย่างชัดเจนจึงอาจถูกกลบเกลื่อนปัญหาสุขภาพจิตและส่งผลเป็นปัญหาสะสมได้ในอนาคตประมาณการว่าเด็กและวัยรุ่น อายุ 10 - 19 ปี มีความผิดปกติทางจิตและการทำร้ายตัวเอง ร้อยละ 15 ของปัญหาสุขภาพทั้งหมด โดยเด็กและวัยรุ่นตอนต้นอายุ 5 - 14 ปี มีความผิดปกติด้านพฤติกรรมและโรควิตกกังวล ร้อยละ 7 ซึ่งความผิดปกติดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญอันดับสองของปัญหาสุขภาพและการฆ่าตัวตาย เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับสองของวัยรุ่น อายุ 15 - 19 ปี อีกทั้ง ยังพบว่า 1 ใน 14 ของเด็กอายุ 5 - 9 ปี และ 1 ใน 7 ของเด็กอายุ 10 - 19 ปี มีความผิดปกติทางจิตและหรือมีพัฒนาการผิดปกติ นอกจากนี้ สถานการณ์สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นในปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้น โดยจากผลการสำรวจภาวะสุขภาพนักเรียนทั่วโลก (Global School-based Student Health Survey) ในส่วนของประเทศไทย พบว่า เด็กอายุ 13 - 15 ปี มีความกังวลเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.5 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 16.3 ในปี 2564 (ยูนิเซฟ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันเบอร์เน็ต, 2565)

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Student Care System) เป็นกระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือชัดเจน มีโครงสร้างเป็นขั้นตอน: รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ป้องกันแก้ไข ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ และส่งต่อเมื่อจำเป็น โดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลัก และได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน โดยมีกลยุทธ์สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาระบบเครือข่ายในสถานศึกษาและชุมชน 2) การคัดกรองและติดตามนักเรียนด้วยเครื่องมือ เช่น แบบประเมิน SDQ 3) ส่งเสริมทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 4) จัดให้มีบริการให้คำปรึกษาและเยียวยาโดยครูแนะแนว ครูที่ปรึกษา และ 5) สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเป็นมิตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

กลยุทธ์ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีเป้าหมายเพื่อดูแลนักเรียนแบบองค์รวม (Holistic Care) เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและปกป้องนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยมีการกำหนดกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ สามารถสรุปเป็น 5 กลยุทธ์หลัก ดังนี้ กลยุทธ์แรก คือ การสร้างระบบเครือข่ายในสถานศึกษาและชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน กลยุทธ์ที่สอง คือ การใช้ระบบคัดกรองและติดตามอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการใช้เครื่องมือคัดกรอง เช่น แบบประเมิน SDQ และแบบสอบถามพฤติกรรมเสี่ยง พร้อมทั้งมีการติดตามนักเรียนรายบุคคล กลยุทธ์ที่สาม คือ การส่งเสริมทักษะชีวิตและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ผ่านกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้นักเรียนสามารถรับมือกับปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการส่งเสริมจิตใจที่เข้มแข็ง พฤติกรรมเชิงบวก และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม กลยุทธ์ที่สี่ คือ การให้คำปรึกษาและการฟื้นฟูเยียวยา โดยมีการจัดระบบให้คำปรึกษาภายในโรงเรียน เช่น ครูแนะแนว ครูที่ปรึกษา หรือบุคลากรที่มีความรู้ด้านจิตวิทยา พร้อมทั้งมีการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังหน่วยงานภายนอกเมื่อจำเป็น ตลอดจนมีการติดตามและฟื้นฟูนักเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำเข้าสู่ภาวะเสี่ยงอีกกลยุทธ์ที่ห้า คือ การจัดการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเป็นมิตร ด้วยการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย (Safe School Zone) ทั้งในด้านกายภาพและจิตใจ ส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และป้องกันปัญหาการใช้ความรุนแรง การกลั่นแกล้ง และการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา กลยุทธ์ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถดูแลนักเรียนอย่างรอบด้าน มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย เป็นมิตร และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ เพื่อนำกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางของ สพฐ. และเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีขอบเขตเนื้อหาตามขอบข่าย ของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ ประกอบด้วย 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 4) การป้องกัน และแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559); (สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ, 2559)

ขั้นที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ผู้บริหารโรงเรียนและครูรับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 24,606 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) กลุ่มตัวอย่าง ใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ วาโร เฟ็งสวัสต์ ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 (วาโร เฟ็งสวัสต์, 2551) ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีลักษณะเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน (ค่า IOC 0.60 - 1.00) และทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.970

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการส่งแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน QR-Code หรือ URL พร้อมติดตามผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ขั้นที่ 3 พหุกรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาที่มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลจากแต่ละโรงเรียน 5 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ ครูผู้รับผิดชอบระบบฯ ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และนักเรียน รวม 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ครอบคลุมข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ขอนหนังสือเพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล 2) ประสานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 3) นัดวันเวลาตอบแบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำผลที่ได้มาประกอบการสร้างกลยุทธ์การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระยะที่ 2 สร้างและตรวจสอบกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ใช้เทคนิค SWOT โดยนำข้อมูลจากระยะที่ 1 เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ใช้สูตร $PNI = (I-D)/I$ การพัฒนากลยุทธ์ผ่าน TOWS Matrix

ขั้นที่ 2 จัดทำร่างกลยุทธ์การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT จัดทำร่างกลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์หลัก กลยุทธ์รอง และวิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารการศึกษาระดับเขตพื้นที่ ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย ศึกษานิเทศก์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Zoom นำเสนอผลการวิจัยและร่างกลยุทธ์ รับฟังการสะท้อนคิด วิพากษ์ วิจารณ์ และข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 2) ประสานกลุ่มเป้าหมาย และ 3) นัดวันเวลาในการสนทนากลุ่ม ดำเนินสนทนากลุ่มตามเวลาที่กำหนด

วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาจากบันทึกการประชุมจัดทำกลยุทธ์ ทำการประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 17 กลยุทธ์รอง 34 วิธีดำเนินการ เกณฑ์การประเมินใช้มาตราส่วน 5 ระดับจากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงกลยุทธ์ให้มีความเหมาะสม

ระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ประกอบด้วย จากหลากหลายตำแหน่ง ตั้งแต่ผู้บริหารการศึกษาระดับเขต ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้ปฏิบัติงานจริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินกลยุทธ์โดยใช้มาตราส่วน 5 ระดับ ตรวจสอบประเมิน 2 ประเด็น คือ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการส่งแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นทั้งรูปแบบเอกสารที่ดำเนินการจัดส่งด้วยในระบบแบบออนไลน์ ได้รับการตอบกลับครบถ้วน 100%

วิเคราะห์ข้อมูล ดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์การตัดสินใจที่ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป เพื่อคัดเลือกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์เพียงพอสำหรับการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนากลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวม

การดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่คาดหวัง			PNI	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	Modified	ลำดับ
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	2.89	0.70	ปานกลาง	3.95	0.62	มาก	0.367	4
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	2.95	0.68	ปานกลาง	4.04	0.61	มาก	0.369	3
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนาการเรียน	2.89	0.69	ปานกลาง	4.02	0.63	มาก	0.390	2
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา	2.95	0.75	ปานกลาง	4.00	0.60	มาก	0.356	5
5. ด้านการส่งต่อ	2.97	0.77	ปานกลาง	4.14	0.55	มาก	0.393	1
รวม	2.93	0.72	ปานกลาง	4.03	0.60	มาก	0.375	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.72) สภาพที่คาดหวังของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น โดยภาพรวมเท่ากับ 0.375 ($PNI_{Modified} = 0.375$)

2. การตรวจสอบกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของกลยุทธ์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวม

กลยุทธ์หลัก	ความเหมาะสม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก	4.67	0.49	มากที่สุด
2. ส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน	4.58	0.51	มากที่สุด
3. พัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ	4.83	0.39	มากที่สุด
4. ปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง	4.58	0.51	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	4.67	0.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ความเหมาะสมของกลยุทธ์หลัก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ ($\bar{X} = 4.83$, S.D = 0.39) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก ($\bar{X} = 4.67$, S.D = 0.49) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน และ กลยุทธ์ที่ 4 ปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง ($\bar{X} = 4.58$, S.D = 0.51)

3. การประเมินกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวม

กลยุทธ์หลัก	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก	4.67	0.49	มากที่สุด	4.75	0.45	มากที่สุด
2. ส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน	4.58	0.51	มากที่สุด	4.67	0.49	มากที่สุด
3. พัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ	4.83	0.39	มากที่สุด	4.92	0.29	มากที่สุด
4. ปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง	4.58	0.51	มากที่สุด	4.67	0.49	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	4.67	0.48	มากที่สุด	4.75	0.43	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์หลักในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.48) และด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.43)

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองยังไม่เข้มแข็ง งบประมาณและทรัพยากรไม่เพียงพอ ระบบข้อมูลนักเรียนไม่ทันสมัย เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกยังไม่มีประสิทธิภาพ ครูมีภาระงานมาก และระบบการติดตามประเมินผลยังไม่เป็นระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏพันธ์ ดิศเจริญ ที่ว่ามีการร่วมประชุมหารือกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษามีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการบริหารระบบดูแลนักเรียน (นัฏพันธ์ ดิศเจริญ, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของ นิรันดร์

จุลทรัพย์ ที่ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความจำเป็น เพื่อให้มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในและนอกโรงเรียนรวมทั้งมีวิธีการกิจกรรม และจัดหาเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (นิรันดร์ จุลทรัพย์, 2558) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ ได้ให้ความสำคัญไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกลไกในการพัฒนา ผู้เรียนทั้งในทางส่งเสริมพัฒนาการป้องกันแก้ไขและให้ความช่วยเหลืออย่างสอดคล้องประสาน เชื่อมโยงผสมกลมกลืน กับการจัดการเรียนรู้ตามธรรมชาติของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย (สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ, 2559)

สภาพที่คาดหวังของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความจำเป็นจาก สถานการณ์จริงในโรงเรียน รวมถึงแรงขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติ จึงเกิดความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ในแต่ละ ด้านอย่างชัดเจน เช่น ด้านการส่งต่อ ด้านการส่งเสริม และการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตราพร สุทธิสาร ที่พบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) องค์ประกอบด้านการคัด กรองนักเรียน 3) องค์ประกอบด้านการส่งเสริมนักเรียน 4) องค์ประกอบด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) องค์ประกอบด้านการส่งต่อนักเรียน (จิตราพร สุทธิสาร, 2562)

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 สภาพปัจจุบันในการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ความต้องการจำเป็นระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า มีความต้องการจำเป็นระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมเท่ากับ 0.375 ($PNI_{Modified} = 0.375$) เรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการส่งต่อนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยด้านการส่งต่อนักเรียน มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ โรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น ครูแนะแนวหรือผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจิต ทำให้การดูแลนักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะทางไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ การขาดความร่วมมือที่เป็นระบบกับหน่วยงานภายนอก เช่น สถานพยาบาลหรือองค์กรสังคมสงเคราะห์ ส่งผลให้การส่งต่อนักเรียนเพื่อรับการช่วยเหลือไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาที่ซับซ้อนของนักเรียนบางราย เช่น ปัญหา ครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด ยิ่งทำให้การดูแลภายในโรงเรียนไม่เพียงพอ แม้จะมีการส่งต่อนักเรียนไปยังหน่วยงาน ภายนอก แต่หากขาดระบบติดตามผลที่ชัดเจน การช่วยเหลืออาจไม่ต่อเนื่องและไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง ดังนั้น การพัฒนาระบบการส่งต่อนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การดูแล ช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้อย่างแท้จริง สอดคล้อง กับแนวคิดของ สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ ที่ว่าบางปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้ว นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป (สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ, 2559) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมสุขภาพจิต ได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาของนักเรียนไว้ว่า โดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการนั้น อาจมีบางกรณีที่ปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ

หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว (กรมสุขภาพจิต, 2551) และสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนไว้ว่า เป็นการช่วยเหลือนักเรียนโดยที่ครูที่ปรึกษาอาจไม่สามารถแก้ปัญหาได้ หรือไม่สามารถจัดการปัญหาได้ ต้องดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลือทันที (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1, 2562)

2.2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมกลยุทธระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดำเนินการโดยใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี PNI Modified ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบพหุกรณีศึกษา กลยุทธ์ที่ได้ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 17 กลยุทธ์รอง 34 วิธีดำเนินการ ครอบคลุมกระบวนการ 5 ขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งนี้เพราะกระบวนการจัดทำกลยุทธ์ยึดหลักการวางแผนเชิงระบบ มีการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องหลากหลายฝ่าย และใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและหลากหลาย เช่น PNI Modified นำมาช่วยจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงการนำข้อมูลจากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จมาสังเคราะห์เป็นจุดแข็งและแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ ที่ได้ศึกษาไว้ว่า กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย โครงสร้างที่ชัดเจน แบ่งเป็นกลยุทธ์หลักและกลยุทธ์รอง เช่น กลยุทธ์ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน การพัฒนาการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลและประเมินผล โดยทุกกลยุทธ์ต้องเชื่อมโยงกับภารกิจของสถานศึกษาและดำเนินการตามวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) อย่างครบถ้วน (สุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2561) โดยมีประเด็นการอภิปรายแต่ละกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

กลยุทธ์หลักที่ 1 พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดของ อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว ที่เน้นว่าครูต้องมีความรู้ด้านพฤติกรรมเด็ก และสามารถใช้เครื่องมือคัดกรองและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การช่วยเหลือเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม (อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว, 2562) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ นิรันดร์ จุลทรัพย์ ระบบดูแลควรมีเครื่องมือและวิธีการที่ครูใช้ได้จริง มีการสนับสนุนจากโรงเรียน และมีการประสานกับเครือข่ายภายนอกเชื่อมโยงกับแนวคิดการใช้ “เครื่องมือชัดเจน” และการทำงานร่วมกับ เครือข่ายภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ (นิรันดร์ จุลทรัพย์, 2558)

กลยุทธ์หลักที่ 2 ส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน สอดคล้องกับ อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว ที่เสนอว่าครูควรได้รับการพัฒนาด้านการเข้าใจพฤติกรรมและจิตวิทยาเด็ก รวมถึงสามารถใช้เครื่องมือในการประเมินและแก้ไขปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง (อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว, 2562)เช่นเดียวกับ กรมสุขภาพจิต ที่เน้นการเสริมทักษะการวิเคราะห์พฤติกรรมและการส่งต่ออย่างมีจรรยาบรรณ (กรมสุขภาพจิต, 2566)

กลยุทธ์หลักที่ 3 พัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ วิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ ที่ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม โดยเน้นว่า การมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานสาธารณสุข มีบทบาทสำคัญในการติดตาม ช่วยเหลือ

และส่งต่อนักเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นแนวทางที่สะท้อนการสร้าง “ความเป็นเอกภาพ” ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน (วิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ์, 2562)

กลยุทธ์หลักที่ 4 ปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง สอดคล้องกับงานของ อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว ซึ่งเน้นว่าการพัฒนาครูแนะแนวให้เข้าใจพื้นฐานทางจิตวิทยาเด็กและสามารถจัดการปัญหาพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยป้องกันปัญหาเชิงลึกก่อนลุกลาม ปรับปรุงบทบาทผู้ปกครองในระบบดูแล (อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว, 2562) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ กรมสุขภาพจิต, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งต่อแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องมีระบบการประสานงานและโครงสร้างชัดเจน รวมถึงเครือข่ายภายนอก เช่น โรงพยาบาล หน่วยงานสาธารณสุข หรือองค์กรช่วยเหลือทางจิตวิทยา (กรมสุขภาพจิต, 2551); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

การตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความเหมาะสมของกลยุทธ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการจัดทำกลยุทธ์ดังกล่าวมีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทุกมิติของการดูแลนักเรียน อีกทั้งยังคำนึงถึงปัจจัยบริบทของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความหลากหลายทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จึงทำให้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานของ นัฏพันธ์ ดิศเจริญ ซึ่งชี้ว่า กลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่พัฒนาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการประเมินว่า “มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการยอมรับในระดับมากถึงมากที่สุด” แสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การประสานความร่วมมือ และการออกแบบที่ยืดหยุ่นพื้นที่ จะมีโอกาสสำเร็จในการนำไปใช้จริงอย่างสูง (นัฏพันธ์ ดิศเจริญ, 2565)

3. การประเมินประเมินกลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะ กระบวนการจัดทำกลยุทธ์ดังกล่าวได้นำข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น รวมถึงข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องมาประกอบการวางกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน อีกทั้งยังมีรายละเอียดที่ชัดเจนในระดับกลยุทธ์รองและวิธีดำเนินการ จึงเพิ่มความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และความเป็นประโยชน์ต่อระบบดูแลนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ แดนไพร์ สีมาคาม ซึ่งพบว่า กลยุทธ์ที่พัฒนาและคู่มือการใช้กลยุทธ์มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านเนื้อหาและการนำไปใช้จริงในโรงเรียน (แดนไพร์ สีมาคาม, 2564) รวมถึงสอดคล้องกับ นัฏพันธ์ ดิศเจริญ ที่ได้ผลการประเมินกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการยอมรับในระดับมากถึงมากที่สุด จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (นัฏพันธ์ ดิศเจริญ, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการดำเนินงานให้สำเร็จในการกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 กลยุทธ์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการดำเนินงาน กลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการนำผลการวิจัยไปใช้ โรงเรียนควรบูรณาการในทุกระดับ สร้างความร่วมมือทั้งภายในโรงเรียน จัดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายในโรงเรียน โดยเฉพาะฝ่ายบริหาร ครูประจำชั้น ครูแนะแนว ให้มีบทบาทเชิงรุกในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีระบบระบบข้อมูลสารสนเทศ และสร้างความร่วมมือกับภายนอก เช่น ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยงานสาธารณสุข สถานีตำรวจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาซับซ้อน มีภาคีเครือข่ายระหว่างโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนครอบคลุม ยั่งยืน และมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยนี้สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวังของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก และ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาระบบมีค่า $PNI_{Modified} = 0.375$ โดยมีลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย คือ ด้านการส่งต่อนักเรียน ($PNI = 0.393$) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ($PNI = 0.390$) ด้านการคัดกรองนักเรียน ($PNI = 0.369$) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($PNI = 0.367$) และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ($PNI = 0.356$) ตามลำดับ ส่วนผลการสร้างและตรวจสอบกลยุทธ์ ได้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 17 กลยุทธ์รอง และ 34 วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการบูรณาการภายในและเชื่อมโยงภายนอก 2) การส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและความร่วมมือเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน 3) การพัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็นเอกภาพ และ 4) การปรับปรุงโครงสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อการดูแลที่ทั่วถึง มีผลการตรวจสอบความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยกลยุทธ์ที่ได้รับการประเมินสูงสุด คือ การพัฒนาระบบข้อมูลและภาคีเครือข่ายเพื่อความเป็น

เอกภาพ และผลการประเมินกลยุทธ์ด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมิน แสดงให้เห็นว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความครอบคลุม เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในพื้นที่ และสามารถนำไป ปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาผลการ นำกลยุทธ์ไปใช้ในโรงเรียนนาร่องและประเมินประสิทธิผลเพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นจริง 2) ควรพัฒนาตัวชี้วัด ความสำเร็จและเครื่องมือประเมินผลกลยุทธ์ที่มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้จริง และ 3) ควรวิจัย เปรียบเทียบประสิทธิภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก่อนและหลังการใช้กลยุทธ์เพื่อประเมินความสำเร็จ เนื่องจาก การพัฒนากลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครั้งนี้ได้สร้างกรอบแนวทางที่ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยเน้น การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่าย ที่เข้มแข็ง กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด จึงมีศักยภาพในการ นำไปใช้เพื่อยกระดับคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอาจขยายผล ไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2551). คู่มือครูระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 - 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรโรงเรียนประเทศไทย.
- _____. (2566). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ของกระทรวงศึกษาธิการ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ .
- จิตราพร สุทธิสาร. (2562). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- แดนไพร สีมาคม. (2564). กลยุทธ์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- นัฏพันธ์ ดิศเจริญ. (2565). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 16(2), 844-862.
- นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2558). การแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียน. สงขลา: นาติลปิไผษณา.
- ยูนิเซฟ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันเบอร์เน็ต. (2565). ปัญหาสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.
- วโร เฟิงสวัสดิ์. (2551). การบริหารการศึกษาแนวใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

- วิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ. (2562). กลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 6(4), 717-728.
- สันติสุข สันติศาสนสุข และคณะ. (2559). การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวโรงเรียนประเทศไทย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. (2562). ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ลดอัตราการออกกลางคัน และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เลย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรโรงเรียนประเทศไทย.
- _____. (2564). คู่มือการสรรหาและคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2564. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน.
- _____. (2566). คู่มือการคัดเลือกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน ประจำปี 2566. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2567). แผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2567 (ฉบับปรับปรุง) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2561). หลักการ ทฤษฎี และการปฏิบัติทางการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.